

BESEDA UREDNIKA

Trije razlogi so botrovali obsežnosti letošnje dvojne številke. Najprej *Trubarjeva dediščina*, v ožjem smislu dediščina raziskovanja in razpravljanja, ki ga je spodbudila lanska Trubarjeva obletnica in ki je zdaj še klicala k objavi; potem letošnji jubilej, *500. obletnica rojstva Jeana Calvina*, mimo katere ne more nobena »revija za vprašanja protestantizma«; slednjič hotenje, da po besedilih, ki so bila že zaradi Trubarjevega jubileja obrnjena v preteklost 16. stoletja, tokrat spet z večjim poudarkom in obsegom obravnavamo *sodobne vidike in širše učinke protestantizma*.

S slednjim sklopom zato tudi začnemo **Razprave, študije**. Prvi tekst je že ob zadnjem lanskem Trubarjevem simpoziju poizkušal prikazati most od časov protestantske reformacije do značilnosti modernih družb, kot ga vidi klasična in sodobna sociologija in posebej sociologija religije. Članka Cvetke Hedžet Tóth in Andreja Leskoviča ob poglobljenem prikazu misli (letos mineva pol stoletja od *Principa upanja* in hkrati 90 let od njegovega *Duha utopije*) enega največjih filozofov 20. stoletja, Ernsta Blocha, avtorja najsubtilnejših marksističnih analiz »duha« krščanstva, hkrati nakažeta pomen Blochovega protestantskega družinskega, življenjskega in duhovnega okolja, Leipziga in Tübingena, za njegovo »filozofijo upanja« in odnos do krščanstva. Samo v takem okolju je marksistični mislec judovske provenience lahko izrekel znani aforizem: »Le ateist je lahko dober kristjan, le kristjan je lahko dober ateist.« Nenad H. Vitorović pokaže, kako sodobne (stran)poti iskanja evropske identitete in korenin v krščanstvu izzivajo ponovno vpraševanje o tem, kaj je »krščanska identiteta«. Jože Rajhman v članku Fanike Krajnc-Vrečko

BESEDA UREDNIKA

ni prikazan kot raziskovalec Trubarjevega življenja in dela, prikazan pa je eden od temeljev njegovega raziskovanja: njegova (katoliška) »socialno zavzeta teologija«. Zato članek izziva k razmisleku: ali je naključje, da je življenje in delo Jožeta Rajhmana, katoliškega duhovnika in teologa, sopotnika in somišljenika škofa Vekoslava Grmiča, hkrati izžarevalo zavzetost za protestantsko krščanstvo Primoža Trubarja in za socialno, družbeno kritično sodobno katoliško teologijo tiste usmeritve, ki je kulminirala v »teologiji osvoboditve«?

Z vprašanjem Luthrovega in Calvinovega pojmovanja posvetne oblasti se ukvarja članek Tomaža Jurce. Ob vedno znova aktualni problematiki odnosa med krščanstvom in oblastjo nas sicer vrne v čas 16. stoletja in s tem uvede v naslednji, največji blok razprav, ki je namenjen *Trubarju in njegovemu času*, hkrati pa s prikazom Calvinovih misli že opozarja na enega od glavnih poudarkov te številke.

Ta del Razprav, študij začenja referat Ulricha Köpfa, uglednega protestantskega teologa, profesorja na Evangeličanski teološki fakulteti univerze v Tübingenu, na lanskoletnem simpoziju v tem mestu, ki kompetentno analizira Trubarja kot teologa. Zaradi jezikovne pregrade se omejuje na Trubarjeva nemška besedila, ali tista, ki so v nemščini dostopna. Seveda pa Trubarjeve samopredstavitve namenov in dosežkov v nemških predgovorih in pismih niso in ne morejo biti docela identične s »Trubarjem v praksi« (njegovih slovensko pisanih del in njihovih teoloških, političnih in jezikovnih vidikov in učinkov). Zvone Štrubelj se tokrat posveča Trubarjevemu psihološkemu portretu. Kot izvrsten poznavalec Trubarjevega življenja in dela je z uporabo izbranih sodobnih psiholoških spoznanj izrisal zanimiv in tudi prepričljiv Trubarjev psihološki portret. Jonatan Vinkler in Anna-Maria Lesigang - Bruckmüller analizirata in prikažeta posamezne, še danes ne dovolj (s)poznane sestavine in vidike Trubarjevega dela; pri tem pokažeta povezanost Trubarjevega dela s širšo evropsko problematiko in evropskimi misleci tistega časa, zlasti Erazma Rotterdamskega, pri odnosu do Turkov, nasprotovanju papežu ne le v cerkvenih spopadih, ampak tudi v širšem družbenem prostoru, zapleteno razmerje med humanizmom in reformacijo itn. Milena Mileva Blažić je prispevala del raziskave, kako v Trubarjevih delih odsevata takratna družina in njegov novoveški, humanistični odnos

BESEDA UREDNIKA

do družine, zlasti do žensk in otrok. Na širši evropski kontekst Trubarjevega delovanja pokaže tudi analiza Vincenca Rajšpa (kralj Maksimilijan II. in Primož Trubar). Hkrati pa Trubarjevo »mikro okolje« – rojstno župnijo Škocjan pri Turjaku – skrbno osvetli Edo Škulj. Pri tem nas spomni, da je protestantski župnik Škocjana bil tudi Jurij Dalmatin.

Širši kontekst slovenske reformacije oziroma reformacije na Slovenskem onkraj neposrednih zvez s Primožem Trubarjem prikaže prispevek Toneta Ravnikarja, ki predstavi kompleksno sliko reformacijskega dogajanja v Šaleški dolini; ta je bila ena od pomembnih žarišč reformacije (in zato izzivala posebno angažiranje škofa Hrena, podobno kot Idrija). Zgodovinar Marko Mugerli razkriva pomen Basla in njegove univerze za reformacijo na Slovenskem. Zanimivo, kako je Basel iz svoje oddaljenosti v zadnjih desetletjih tako rekoč vstopil v slovensko kulturno zgodovino in zavest: najprej in najbolj odmevno z Lojzeto Kovačičem in njegovimi Prišleki (iz Basla), nato pa ob Trubarjevi obletnici. Baselska knjižnica je v lanskem letu v Ljubljani predstavila najlepšo zbirko Trubarjevih in drugih protestantskih tiskov iz Uracha. Tokrat srečamo to univerzitetno mesto ponovno in ga bomo v tej številki še enkrat ... Razprave sklepa izčrpen in celovit prikaz izjemne osebnosti in dela Nikodema Frischlina, ki ga je pripravil in dokumentiral raziskovalec zgodovine znanosti na Slovenskem Stanislav Južnič. Frischlinovo bivanje in delovanje v Ljubljani je izjemno pričevanje o takratni vključenosti Ljubljane in Kranjske v glavne tokove verskega in kulturnega dogajanja v srednji Evropi. Posebno mesto in pozornost zasluži prispevek Kozme Ahačiča, saj govori o novem knjižnem prvencu, Trubarjevi prvi slovenski knjigi v sodobnem slovenskem jeziku, za katero je poskrbel *Trubarjev forum* s sodelovanjem slovenskih protestantskih teologov, slovenistov in jezikoslovcev. Z jezikovnim »podanašljenjem« *Katekizma* postaja razvidno, kako je to Trubarjevo delo kompozicijsko in vsebinsko samostojno in izvirno, kako sodi v vrh takratnega evropskega oblikovanja katekizmov in kako je hkrati vsebinsko prav toliko sodobno, nič manj in nič bolj, kot je sodobno temeljno krščansko oznanilo. Trubarjev katekizem je prinesel in prinaša v naš prostor prav to in ne v prvi vrsti neke protestantske posebnosti – razen kolikor je bila in je

BESEDA UREDNIKA

temeljna posebnost protestantskega evangeljskega krščanstva, da se osredinja in omejuje na temeljno krščansko evangeljsko sporočilo in nasprotuje (kot zavajajočim) kasnejšim cerkvenim in ljudskoreligioznim navlakam, pa naj bodo nekatere ljudem še tako blizu, domače, tolažilne, druge pa še tako visoko kulturne, v skladu z »večno« ali vsakokratno filozofijo in prefinjenim duhom časa.

Že zaradi poudarjanja take Trubarjeve sodobnosti je prav, da na tem mestu opozorim na prispevke, s katerimi revija obeleži in počasti *Calvinovo 500. obletnico*. Calvinovo temeljno delo *Institutio Religionis christianae* in njegovo siceršnje reformatorsko prizadevanje je bilo prizadevanje za tako krščanstvo. Že nekateri od prej omenjeni člankov niso mogli mimo Calvina in so tako ali drugače spomnili nanj, od prvega, ki/ko govori o nastajanju značilnosti moderne družbe, do članka, ki govori o Baslu 16. stoletja: Basel je bil tudi Calvinovo mesto (in mesto Karla Bartha, ki ga v zvezi s Calvinom tudi neizogibno srečamo).

Calvin, za generacijo mlajši od Luthra in Zwinglija, se je podobno kot Zwingli in kasneje Melancthon – a drugače kot Luther – duhovno oblikoval v akademskem okolju takratnih humanistov, socialno pa v mestnem okolju; on sam in kasnejši francoski kalvinci/hugenoti so zgodaj skusili usodo manjšin, pregnancev, beguncev. Vse to je pomembno vplivalo na kalvinsko artikulacijo evangeljskega krščanstva, cerkveno organiziranost in pojmovanje krščanskega življenja. Znani holandski zgodovinar Oberman v svojem delu *Dve reformaciji* poudarja samostansko okolje, v katerem in proti kateremu je Luther s svojim novim doživetjem in osmislitvijo evangelija hkrati poglobil in presegel poznosrednjeveško misel in izkustvo. Brez tega Luthrovega novega doživetja evangelija (»vrnitev k evangeliju«), njegove globine in moči ne bi bilo spodbude, ki je pritegnila in »prerodila« poznejše reformatorje, kot je bil Calvin (in pri nas Trubar); nered in zlorabe v takratni rimski Cerкви nikakor niso glavni razlog za to; toda najbolj dinamična in odločna (pre)usmeritev protestantskega, evangeljskega krščanstva je zrasla šele iz njihovih spoznanj in izkušenj.

Počastitvi Calvinovega jubileja je v reviji namenjena celotna rubrika **Prevodi**, s prevodom obsežnejših besedil o nauku o *predestinaciji* iz njegovega temeljnega dela, s spremno besedo o njegovem življenju

BESEDA UREDNIKA

in delu, o knjigi, iz katere je prevod, in sodobni (Barthovi) interpretaciji nauka o predestinaciji. Prevodu je dodano besedilo o nam manj poznanem Calvinu ob razpravi o zakramentu obhajila oz. Gospodove večerje, ki je zadevala tudi slovenski/Trubarjev protestantizem 16. stoletja.

Počastitvi Calvinove obletnice in pozornosti do kalvinske reformirane usmeritve v protestantskem krščanstvu je namenjena tudi krajša predstavitev edine *kalvinske verske skupnosti na Slovenskem*, Reformatorske krščanske cerkve s sedežem v Motvarjevcih v Prekmurju ter intervju s predsednikom skupnosti Gezo Puhanom in članom njenega prezbiterija Gezo Doro. Oboje smo prevzeli iz diplomske naloge Ane Pance na Fakulteti za družbene vede. S tem prispevkom tokrat začnemo rubriko **Razgledi, vpogledi**. Poleg prikaza simpozija o reformaciji v Srednji Evropi, povezanega s Trubarjevo obletnico, ki ga je oktobra 2008 organiziral Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju skupaj z drugimi soorganizatorji, objavljamo, tako rekoč za izziv, še tri besedila, ki so sicer povezana z različnimi danes pogosto diskutiranimi temami. O pogledih na žensko v protestantizmu govori Violeta Vladimira Mesarič Jazbinšek, o Trubarjevih »lubih Slovincih« z ozirom na razprave o začetkih in dometih slovenske etnične identitete Aleš Iglíč, Dušan Voglar pa si ob današnji krizi podjetništva in »menadžmenta« – oziroma krizi, do katere je privedlo sodobno podjetništvo – zastavi vprašanje: kaj bi videli, če bi pogledali na Trubarja kot na podjetnika?

Rubrika **Bilo je povedano** posega tokrat v nam (danes in v Trubarjevih časih) bližnji hrvaški protestantizem: kaj je o protestantizmu pri Hrvatih, posebej o protestantskih zvezah med (današnjim) hrvaškim in slovenskim prostorom povedal v začetku 20. stoletja Franjo Bučar, klasik proučevanja reformacije na Hrvaškem (v izboru in prevodu Dušana Voglarja).

V **Portretih** je redni sodelavec naše revije in sam raziskovalec prekmurskega protestantizma Franc Kuzmič osvetlil podobo enega od posebej zaslužnih raziskovalcev tega segmenta slovenske zgodovine, *Franca Šebjaniča*. Naj povem, da smo nameravali ob tej priložnosti predstaviti tudi neposrednega sodobnega slovenskega predstavnika Calvinove dediščine, ameriškega rojaka, rojenega v Ribnici,

BESEDA UREDNIKA

Jožeta L. Miheliča (1902–1989): kalvinskega teologa, profesorja za biblijsko teologijo na Teološki fakulteti univerze v Dubuque v Iowi v ZDA in pastorja presbiterjanske cerkve. Načrta nismo uresničili, a ga je lepo in izčrpno pred nekaj leti naš pred kratkim umrli član uredništva in raziskovalec slovenskega izseljenstva v ZDA Mihael Kuzmič v svoji knjigi o Jožetu Miheliču. Naj tokrat zadošča, da se ob tej priložnosti hvaležno spomnimo na oba in spodbudimo k branju te knjige (Jože L. Mihelič, *Preroki in njihov čas*, izdala Svetopisemska družba Slovenije, Študijska zbirka 4, Ljubljana 2002, uredil Mihael Kuzmič).

V tej številki revije začenjamo z napovedovano rubriko **Med knjigami**. Izbor knjig pokaže, da so in bodo tudi v prihodnje pozornosti uredništva revije deležne tako knjige, ki govore o zgodovini slovenskega protestantizma (Rajhman, *Teologija Primoža Trubarja*, Florijanc in Škulj, *Slovenski protestantski napevi*), kot dela, ki kažejo na vpetost protestantizma v različne sodobne problematike (Tóth, *Hermenevtika metafizike*). Rubrika bo seveda živela od takih del in za to, da bi jih bilo čim več.

V **Kroniki** smo shranili za pisno zgodovino (in za spodbudo ponovnemu branju) govor predsednika republike Danila Türka na državni proslavi Dneva reformacije v Trubarjevem letu 2008 in podroben pregled tem na simpozijih v letu 2008, s katerih smo nekaj razprav objavili v prejšnji dvojni številki.

Nazadnje, a ne nazadnje, spet zahvala sponzorjem, donatorjem, naročnikom, ki so omogočili izid tokratne obsežne številke. Tudi zdaj je izšla brez avtorskih in uredniških honorarjev. V imenu izdajatelja se glavni in odgovorni urednik avtorjem prispevkov in sodelavcem posebej zahvaljujeva – in tudi opravičujeva. Izdajatelj revije in uredništvo smo si prizadevali, da bi revija prvič postala deležna javnih sredstev, ki so redno in stalno namenjena za knjižno in revijalno kulturno ustvarjanje in prizadevanje. Prijavili smo se na razpis Javne agencije za knjigo. Žal se je obravnavanje naše vloge zaradi formalnih razlogov zavleklo in do dokončanja te spremne besede še nismo izvedeli, kakšna bo odločitev. Tako pri predlaganih honorarjih kot pri izbiri tiskarne smo poskrbeli za kar največjo skromnost. Upam, da bodo začetniške težave in nejasnosti v sodelovanju z novo-

BESEDA UREDNIKA

ustanovljeno Javno agencijo za knjigo vendarle premagane in da bo navzočnost novega dejavnika v razvijanju protestantike v slovenskem kulturnem prostoru nazadnje podprta tudi z denarno podporo.

Marko Kerševan